

Nicolae Iorga în scrisori cu Marcu Beza

„... Macedoncan, de un deosebit talent literar și om întreprinzător care știa să-și găsească locul în viață”

N. Iorga¹

În anul 1909, printre absolvenții Facultății de litere și filozofie din București se numără și Marcu Beza, aromân de origine. Încă din 1908 stîrnise uimirea și admirația lui Titu Maiorescu, cu gîndirea originală și frumos exprimată în tezele sale de filozofie. Impresia pe care a făcut-o acest tînăr, mărunt de statură, dar cu o minte foarte ageră, a fost atît de puternică, încît Titu Maiorescu, după ce l-a introdus în rîndul junimiștilor, publicîndu-i în „Convorbiri literare” cîteva compoziții, l-a sprijinit să plece cu o bursă în Anglia, pentru continuarea studiilor sale filologice.

Ajuns aici, prin meritele sale a reușit în scurt timp să ocupe un post de cancelar la Legația României de la Londra, după 1921 fiind numit chiar consul, funcție pe care a deținut-o pînă în 1931. Prodigioasa activitate literară desfășurată în acest interval a constituit pentru tînărul Marcu Beza o convingătoare și prestigioasă carte de vizită care i-a înlesnit primirea în cercurile literare londoneze, recunoscute prin severitatea excesivă în acceptarea de noi membri.

Paralel cu preocupările sale creatoare, scriitorul și diplomatul Marcu Beza și-a asumat și sarcina promovării valorilor literaturii române prin organizarea și susținerea unor conferințe tematice în capitala engleză. Calitatea expunerilor sale a trezit un viu interes în rîndul opiniei publice londoneze, astfel că, în 1919 s-a ajuns chiar la inițierea primului curs de limbă și literatură română la King's College, meritul fondării catedrei revenindu-i în exclusivitate².

În tot acest timp a întreținut o strînsă legătură cu personalități românești din țară, legătură atestată de imensa și valoroasa sa corespondență³.

Cele cîteva scrisori rămase din corespondența schimbată între Marcu Beza și Nicolae Iorga în perioada 1921—1929, scrisori inedite, conservate cu grijă de colecționarul Vasile G. Beza și donate ulterior Bibliotecii Academiei Române, vin să completeze datele privind activitatea eminentului istoric român, dar mai ales colaborarea strînsă cu diplomatul român.

¹ N. Iorga, *O viață de om*, vol. II. București, 1934, p. 186.

² Vezi scrisoarea din 26 martie 1919 a lui R. Burrow, directorul Universității King's College — Muzeul Național de Artă, fond doc., nr. inv. vechi 106.599.

³ O parte a scrisorilor se află la Muzeul Literaturii Române, B.C.S., Biblioteca Academiei Române, iar cealaltă parte în colecția particulară a colecționarului Vasile G. Beza.

De remarcat, că deși nu s-a păstrat integral corespondența, există suficiente dovezi pentru a surprinde momentul infiripării acestei colaborări și conținutul său esențial.

O latură importantă a constituit-o publicarea în limba engleză a unei variante prescurtate a *Istoriei românilor*, redactată de Nicolae Iorga.

În 1920, lordul Gleichen, însărcinat cu editarea unei vaste enciclopedii privind popoarele europene, încredința lui N. Iorga partea privitoare la istoria românilor. Mai puțin cunoscut este însă faptul că inițiativa alegerii autorului îi fusese sugerată editorului de către Marcu Beza, care, cunoscînd valoarea istoricului român, l-a recomandat călduros în ideea ca lucrarea „să nu cadă pe mina vreunui amator”⁴. La această ofertă avansată în 20 iunie 1920, N. Iorga a răspuns cu promptitudine, pentru că la 6 septembrie 1921, acesta deja intervenea pe lângă Marcu Beza pentru trimiterea traducerii și urgentarea plății⁵.

Într-adevăr, de acum consulul român la Londra s-a preocupat pînă la amănunte tehnice de apariția *Istoriei românilor*, căci în septembrie 1920 a venit în țară pentru a lua manuscrisul, iar la 6 ianuarie 1921 îl anunța pe N. Iorga, aflat la Paris, că urmează să-i trimită un avans de 105 lire engleze pentru lucrare⁶.

Au mai trecut însă multe luni și chiar ani pînă la apariția cărții, timp în care N. Iorga a stăruit în numeroase scrisori pe lângă Marcu Beza să se intereseze de traducerea și publicarea manuscrisului său⁷, mărturisindu-i, la 12 noiembrie 1925, motivul acestei medieri: „cu anglo-saxonii d-tale nu mă înțeleg ușor, adesea chiar deloc”⁸. Dificultățile legate de tipărirea, dar mai ales de traducerea exagerat de nuanțată a manuscrisului l-a determinat pe N. Iorga să apeleze la intervențiile mai înalte, după cum îi comunica lui Marcu Beza la 6 septembrie 1924: „Scriu și d-lui Titulescu ca să-i cer intervenția pe lângă editor”⁹.

Lucrarea a apărut abia în 1924 sub titlul *History of Roumania, Land, People, Civilisation*, în traducerea lui Mc. Cabe, și după cum reiese dintr-o scrisoare a lordului Edward Gleichen către Marcu Beza¹⁰, a fost publicată într-un volum împreună cu istoria bulgarilor, ceea ce nu a întîrziat să-l nemulțumească pe istoricul român. În scrisoarea din 26 martie 1926 o califică drept „un intolerabil scandal”, protestînd atît împotriva deformării textului, cît și a interpretărilor tendențioase și răuvoitoare la adresa istoriei românilor în general¹¹.

O altă latură interesantă a legăturilor celor două personalități, ilustrată în corespondență, a fost participarea lui N. Iorga la congresul PEN-Clubului, desfășurat la Londra în mai 1923, desigur tot la recomandarea consulului și scriitorului Marcu Beza. Acesta îi trimitea la 17 martie

⁴ Vezi anexa II, 1, Bibl. Acad., vol. 286, nr. 53.

⁵ *Ibidem* I, 1, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX — S. 26 (1) — 52.396.

⁶ *Ibidem*, I, 2, Bibl. Acad., vol. 290, nr. 69.

⁷ *Ibidem* I, 5, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26(5); I, 6, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26(6); I, 7, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26(7); I, 10, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26(10); I, 13, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26(13).

⁸ *Ibidem*, I, 16, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26 (16).

⁹ *Ibidem*, I, 14, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26(14).

¹⁰ Scrisoarea lordului Gleichen către Marcu Beza din 6 decembrie 1923, inedită, se află în colecția particulară a lui V. G. Beza.

¹¹ Vezi anexa I, 15, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S. 26(15); 52. 410.

1923 „o invitație din partea Clubului, iscălită de cunoscutul scriitor și dramaturg J. Galsworthy”¹², adăugind, ca o profesiune de credință: „Fiind în comitetul de organizare, țin ca pentru binele și prestigiul culturii, să vină și de la noi 2—3 scriitori și înaintea tuturor d-voastră”. Din partea României era invitat și Brătescu-Voinești. Clubul PEN suporta cheltuielile de transport, iar reprezentanții români erau cazați la ambasadă.

Nici cu acest prilej nu au lipsit situațiile-limită în legătură cu participarea cunoscutului istoric român la congres, depășite doar prin insistențele și sincera apreciere a diplomatului și scriitorului M. Beza.

La început, N. Iorga a primit cu entuziasm invitația, anunțându-și sosirea în seara de 30 aprilie și arătându-se pregătit a ține o conferință despre „România așa cum este”, exemplificată prin proiecții¹³. La 22 aprilie a revenit însă asupra acestei hotărâri. Refuzul său se datora așa-ziselor scopuri antifranceze ale congresului după cum se răspindise vestea la Paris, de aceea i-a propus consulului Marcu Beza să-l înlocuiască cu Vasile Pârvan¹⁴.

Circumspecția lui N. Iorga față de acest for internațional, creat în atmosfera tulbură de după primul război mondial, întreținută oarecum de lista invitaților, a fost temperată de Marcu Beza, care la 23 aprilie 1923, încerca să-l convingă că „PEN nu are caracter politic, dimpotrivă s-ar putea zice că este hotărât antipolitic”¹⁵. Pentru a fi mai convingător, îi dezvăluie unele detalii de organizare, în sensul că „spre a se evita însă orice umbră de considerație politică nu s-a invitat nici un ambasador și nici un om politic”, renunțându-se chiar la „steaguri la mesele diferitelor naționalități”. Accentuând caracterul „strict literar al întrunirii”, îi dădea o asigurare suplimentară asupra bunelor sale intenții, dar și a profesionalismului său: „Aveți încredere în cuvântul meu; nu v-aș fi îndemnat cu nici un preț acolo unde n-aș fi sigur că este spre cinstea d-voastră și a țării noastre să fiți de față”.

În pofida acestei hotărâri delegația română a fost bine primită, N. Iorga primind și titlul de invitat de onoare. După întoarcerea în țară s-a inițiat o susținută activitate de organizare a unei secții române a PEN-Clubului, finalizată în noiembrie același an.

Un alt aspect al colaborării celor doi oameni de cultură l-a constituit preocuparea pentru completarea marilor biblioteci românești cu lucrări apărute la Londra și care din diverse motive nu au putut fi achiziționate. Astfel, la 25 ianuarie 1924 Nicolae Iorga insistă pe lângă Marcu Beza să încerce cumpărarea volumului VI „consacrat Bizanțului și Balcanilor, din *Cambridge Medieval History*”, arătând că „Biblioteca Națională de aci nu-l are”. Îi propunea chiar o soluție: „Ori legația nu l-ar putea lua pentru Biblioteca Academiei?”¹⁶.

Tot prin intermediul lui Marcu Beza a încercat Nicolae Iorga să recupereze de la Londra cărțile luate în mod abuziv de M. Gaster. Exprimându-și nemulțumirea că acesta „a luat de la Institutul sud-est european

¹² Ibidem, II, 5, Bibl. Acad., vol. 306, nr. 102.

¹³ Ibidem, I, 8, Bibl. Acad., CDLXXIX, S 26(13); 52. 408.

¹⁴ Ibidem, I, 9, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(9).

¹⁵ Ibidem II, 6, Bibl. Acad., vol. 307, nr. 408.

¹⁶ Idem I, 13, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(13); 52.408.

cărțile românești cele mai rare”¹⁷, îl solicita la 17 septembrie 1921 să se ocupe personal de această chestiune, deoarece vorbise anterior și cu ministrul Nicolae Titulescu. Deși îi alătură și o listă cu cele 35 de lucrări, recuperarea s-a prelungit, cunoscând în final o rezolvare parțială.

Nu lipsite de o anumite condescendență, scrisorile schimbate între cele două personalități, nu poartă însă amprenta unei politeti convenționale, ci cuprind un viu schimb de păreri asupra unor evenimente internaționale și împărtășirea reciprocă a succeselor.

Din contextul acestui restrins fond epistolar reies pregnant intențiile cunoscutului istoric român de a se integra fenomenului cultural european, afit ca personalitate distinctă, cit și cu dorința afirmării României în acest cadru occidental. În același timp, personalitatea scriitorului Marcu Beza este conturată mai nuanțat, fiind legată de hotărârea sa de promovare prin toate mijloacele a literaturii române în cercurile engleze, în paralel cu încercările de publicare a propriei creații literare.

Astfel, Marcu Beza îl ținea la curent pe cunoscutul istoric cu tematica conferințelor sale de la King's College¹⁸, dar și cu apariția studiilor sale de literatură comparată, pe care de cele mai multe ori i le expedia.

În 1920, îi trimitea volumul intitulat *Papers on the Roumanian Peoples and Literature*, apărut în același an, cuprinzând câteva din conferințele sale ținute la King's College, printre care „Unitatea națională a românilor”, „Poezia populară în Balcani”, „Influențe engleze în literatura română”¹⁹. În paginile acestei lucrări Marcu Beza insera, printre altele, rezultatele cercetărilor întreprinse de Nicolae Iorga și argumentele sale privind unitatea națională a românilor.

Sensibil la elogii, Nicolae Iorga a ținut să-i răspundă, în octombrie 1921, comunicându-i că „pentru lecțiile duminicale de la King's College trebuie să-ți fiu recunoscător”²⁰.

În 1923, M. Beza îi trimitea o altă lucrare a sa *Romantismul englez* și un studiu mai mult istoric intitulat *Peoples of all Nation*. În răspunsul său N. Iorga îi mulțumește pentru prima, angajându-se să o popularizeze în cercurile de specialitate românești, iar pe a doua, deși nu o spune direct, o consideră foarte valoroasă, cerându-i chiar clișeele²¹.

Activitatea literară a lui Marcu Beza înregistrează un evident succes în 1925, prin apariția la Londra a romanului autobiografic *Doda*²². Era de fapt traducerea engleză²³ a romanului *O viață*, apărută la București în 1920. Dacă presa română a fost mai reținută în elogii, cea engleză a salutat cu entuziasm pe autor, numindu-l „beautiful writer”, înzestrat cu „o aleasă sensibilitate și farmec”²⁴, iar romanului i se recunoștea

¹⁷ Ibidem, I, 2, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(2); 52.397.

¹⁸ Ibidem, II, 3, Bibl. Acad., vol. 291, nr. 113; idem II, 4, Bibl. Acad., vol. 291, nr. 114.

¹⁹ Ibidem II, 1, Bibl. Acad., vol. 286, nr. 53.

²⁰ Ibidem, I, 4, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(4).

²¹ Ibidem, I, II, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(11).

²² Un exemplar al acestei ediții se află în Colecția de artă orientală Marcu Beza, dedicat de acesta fratelui său Vasile G. Beza.

²³ Traducerea este făcută de Lucy Byng, care urmas cursurile de limbă și literatură română susținute de M. Beza la King's College.

²⁴ Din „Manchester Guardian”, din 4 decembrie 1925, citat după „Universul literar” din 13 iunie 1926.

„sensibilitatea și melancolia unui cintec popular”²⁵. Zece ziare engleze semnalau și apreciau romanul lui Marcu Beza.

Informat de apariția cărții, N. Iorga l-a felicitat pe autor „pentru succesul cărții, care-l merită pe deplin”²⁶.

În 1929, primind o altă lucrare a lui Marcu Beza, *Paganism in Roumanian Folklore*, apărută la Londra, istoricul român își exprimă foarte laconic mulțumirile, care desigur nu se referă la simpla expediere, pe care o putea face orice impresar, ci la conținutul său, care dovedea o profundă cunoaștere a producțiilor populare românești.

La o analiză mai generală se constată existența unor afinități esențiale între cei doi oameni de cultură, astfel că pînă și stilul epistolar direct, uneori chiar telegrafic, reflectă pe lingă comuniunea de idei, o structură spirituală aproape identică. De aceea, dincolo de prețuirea reciprocă, poate fi surprinsă și o formă originală de stimulare, tot atît de reciprocă.

Correspondența între cele două personalități culturale, în pofida faptului că nu s-a păstrat în totalitate, trebuie să fi continuat și după 1929, mai ales după transferarea consulului Marcu Beza la Ierusalim, dar în așteptarea unor noi mărturii, se impune aprecierea acestui fond documentar inedit, important pentru istoria culturii românești, într-o perioadă esențială de afirmare a sa pe plan european.

FLORENȚA IVANIUC

I

1

1921 septembrie 6, < București >. N. Iorga îl consultă pe M. Beza în privința a două lucrări în curs de tipărire la Londra.

6 septembrie 1921

Scumpe d-le Beza.

Nu-ți pot mulțumi îndeajuns de grija ce-mi porți în cele bune pe care încerc să le fac. Traducerea cărții mele ar trebui s-o văd și se va adăugi atunci partea de la război încoace. Ce nu-mi încap în suplimentul „Enciclopediei”, se poate rezerva pentru refacerea integrală. N-ar fi cu puțință plata cînd voi fi la Paris, pe 24 ale lunii?

Stăruie, te rog, la întreprinderea Gleichen, pentru ca istoria Românilor să apară mai curînd.

Primește încă odată cele mai bune salutări.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX — S 26(I) — 52.396.

2

1921 septembrie 17, < București >. N. Iorga îl roagă pe M. Beza să se ocupe de recuperarea cărților luate de M. Gaster.

²⁵ „Daily News”, din 7 decembrie 1925, ibidem.

²⁶ Vezi anexa I, 1, Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(16).

17 septembrie 1921

Scumpe d-le Beza,

Mă adresez d-tale într-o afacere foarte neplăcută. D. Gaster¹ avea voie să ia de la Biblioteca Populare, pe care le conduc, cărți mai noi. D-sa m-a înțeles rău și a luat de la Institutul sud-est european *cărțile românești cele mai rare*². E total neadmisibil să rămie la d-sa, lipsind Institutul de opere cu greu adunate și de mare folos. Am scris d-lui ministru, precum și d-lui Gaster, pentru imediata restituire și ți-am fi foarte îndatorați dacă ai supraveghea personal împachetarea și trimiterea lor.

Primește, te rog, încredințarea prieteniei mele,

N. Iorga

¹ M. Gaster, filolog român stabilit în Anglia, întreținea legături cu M. Beza, prefăcându-i chiar lucrarea *Papers on the Roumanian Peoples and Literature*.

² N. Iorga îi trimite o listă a cărților ce urmează a fi expediate. Sînt 35 de volume cu nr. de inventar de la Biblioteca Institutului (anexa nr. 52.297).

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(2) — 52.397.

3

1921 septembrie 28, Paris. N. Iorga core relații lui M. Beza despre restituirea cărților de către M. Gaster și unele drepturi de autor.

Hotel Restaurant

28 septembrie 1921

Foyot — Paris

Dragă d-le Beza,

Sînt de cîteva zile la Paris. Te rog spune-mi dacă d. Gaster a restituit cărțile Institutului sud-est european și dacă Enciclopedia Britanică ar fi dispusă a plăti încă de acum.

Primește, te rog, cele mai bune salutări.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(3) — 52.399.

4

1921 octombrie 14, Paris. N. Iorga îi mulțumește lui M. Beza pentru trimiterea drepturilor de autor și-l felicită pentru lecțiile ținute la King's College

Hotel Restaurant

14 octombrie 1921

Foyot — Paris

Dragă d-le Beza,

Nu-ți pot mulțumi îndeajuns pentru prieteneasca grijă. N-aveam însă nevoie neapărată și imediată și dacă trimiterea te-ar fi jenat, mi-ar părea foarte rău.

Pentru lecțiile d-tale de la King's College¹ trebuie să-ți fiu recunoscător.

Primește, te rog, amicale salutări.

N. Iorga

¹ Se referă la conferințele publicate în *Papers on the Roumanian Peoples and Literature*, apărută în 1920 la Londra.

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(4) — 52.398.

5

1921 noiembrie 14, <București>. N. Iorga către M. Beza cerindu-i să insiste pentru lucrarea aflată sub tipar și pentru restituirea cărților de către M. Gaster.

1921 14, noiembrie

Scumpe d-le Beza,

Întors acasă, îți mulțumesc încă odată pentru suma trimeasă anticipativ și ți-aș fi foarte îndatorit dacă ai mișca tipărirea cărții date pentru lord Gleichen; au trecut doi ani...

Pe d. Gaster grăbește-l să restituie cărți<le>, pe care nu i le putem lăsa.

Primește, te rog, cele mai bune salutări amicale.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(5) — 52.400.

6

1922 decembrie 11, <București>. N. Iorga solicită lui M. Beza noi intervenții pentru publicarea *Istoriei românilor*.

11 decembrie, 1922

Scumpe d-le Beza,

Te rog intervino pentru a se publica Istoria Românilor în limba engleză. E un serviciu ce s-ar face cauzei noastre. E în adevăr păcat ca acest manuscris să zacă de doi ani nețipărit. Cum d-ta m-ai pus în legătură cu direcția colecției, ai putea fi discutat mai mult ca altul. Primește, te rog, cele mai bune salutări amicale.

N. Iorga

Și ministrul României ar putea interveni.

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(6); 52.401.

7

1922 ianuarie 8. <Fontenay-Aux-Roses>. N. Iorga insistă pe lângă M. Beza pentru noi intervenții pentru *Istoria românilor*.

8 ianuarie, 1922

Scumpe d-le Beza,

Nu mă lăsa! Ce facem cu Istoria Românilor în englezește? N-aș vrea să apară la un secol după trecerea mea dintre cei vii.

Ar fi cam rămasă în urmă...

O stăruință a ministrului ar putea grăbi lucrul. Într-un capitol al lui Dragoș Protopopescu văd că ar fi de ajuns un cuvânt al lui — cu căptușala necesară — pentru ca Dent, editorul, să dea în „Temale Princes” traducerea engleză a sintezei din „Histoire des Roumains”, din care Blank a dat la „Cultura națională” o a doua ediție.

Te rog răspunde-mi la Fontenay-Aux-Roses, Rue de Chataigners 48.

N. Iorga

Primește, te rog, amicale salutări.

Bibl. Acad., VI. CDLXXIX, S 26(7), 52.402.

8

1923 aprilie 16, Fontenay-aux-Roses. N. Iorga îi anunță pe M. Beza de sosirea sa la Londra, pentru Congresul PEN-Clubului.

Fontenay-aux-Roses
Près Paris

16 april. 1923

Scumpe d-le Beza,

La 30 april seara vom fi la Londra¹ pentru a lua parte la adunarea anunțată a clubului scriitorilor. Mulțumindu-ți încă o dată, te rog a mă înștiința dacă a intervenit vreo modificare. Primește, te rog, cele mai bune salutări amicale.

N. Iorga

Salută din parte-mi pe d. Titulescu. Condițiile în care călătoresc fiind foarte grele, aș vrea să fie încă o dată asigurat de d-ta că drumul și întreținerea mea și a soției mele vor fi reburisificate în timpul chiar al șederii mele acolo.

Am cu mine proiecțiuni și aș putea face acolo o conferință despre „România așa cum este”.

¹ Urma să participe la Congresul PEN-Clubului, în urma invitației primite de la M. Beza.

Bibl. Acad., Vol. CDLXXIX, S 26(8) — 52. 403.

9

1923 aprilie 22, Fontenay-aux-Roses. N. Iorga îi anunță lui M. Beza revenirea asupra deciziei de participare la Congresul PEN-Clubului.

École Roumaine en France

22 april. 1923

Fontenay-aux-Roses

(Seine)

Scumpe d-le Beza,

Văd în foile franceze lista personalităților invitate. Sint nemți și englezi filogermani. Mă întreb cum pot sta eu alături de Gerhardt Hauptmann? M-aș putea sforța totuși să vin și aș căuta să evit contacturile care-mi inspiră scorbă, dacă aș fi informat de d-ta, în graba cea mai mare, fie și prin trei cuvinte de telegramă, dacă nu e sub această idee o mașinație anti-franceză. Nu văd nici un reprezentant al Franței. Eu, știu, sint *irreductibil*.

Dacă ai descoperi cit de puțin așa ceva și dacă totuși ar fi bine să fie reprezentată și România, stăruie de Pârvan, care e încă la Bruxelles (Palatul Academiiilor).

Primește, te rog, salutările mele.

N. Iorga.

Recitesc rindurile mele și mi se impune convingerea că n-am ce căuta la „internaționalismul” germanofil de la Londra. Îmi pare rău. Scrie-i, o repet, lui Pârvan, care în această privință e mai conciliant.

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(9) — 52.404.

10

1923 august, 24, Văleni de Munte. N. Iorga insistă pe lângă M. Beza pentru intervenția pe lângă editorul Gleichen.

Văleni de Munte

24 august, 1923

Scumpe, d-le Beza,

Cu disperare mă îndrept la d-ta pentru *Is'oria Românilor*, dată d-lui Gleichen de doi sau trei ani, neapărută. D. Titulescu ar avea un cuvânt de spus.

La traducerea cărții mele franceze, nici nu mă gândesc, văzînd cum merge treaba. Ai văzut infamia din „Carten Foreign Review”?

Noi tăcem? ...

Primește, te rog, cele mai bune salutări.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(10) — 52.405.

11

1923 septembrie 16, București. N. Iorga îi mulțumește lui M. Beza pentru cartea trimisă.

16 septembrie 1923

Scumpe d-le Beza,

Mulțumesc pentru frumoasa carte, de care îmi voi face o plăcută datorie a vorbi, și pentru bunele rînduri.

Clîșeele din revistă nu sînt de vânzare? Mi-ar trebui. Te așteptăm cu plăcere la București.

Primește, te rog, cele mai bune salutări.

N. Iorga

¹ M. Beza îi trimisese *Romantismul englez*, apărută, în 1923, la Londra.

Bibl. Acad., Vol. CDLXXIX, S 26(11); 52.406.

12

1924 ianuarie 23, Fontenay-aux-Roses. N. Iorga către M. Beza insistînd pentru apariția *Istoriei românilor*.

École Roumaine en France

23 ianuarie 1924

50, Rue des Chataigners
Fontenay-aux-Roses

Scumpe d-le Beza,

Sînt iarăși la Paris, unde voi sta pînă la începutul lui mart.

Credeam că capăt aici cartea hotărîtă de patru ani, pe care am dat-o editorului englez. Mai ales că, după cum mă înconștințase-și, trebuia să fie gata în decembrie.

Este vreo speranță s-o am? Dacă da — te rog dă-mi de veste.

Primește, te rog cele mai bune salutări amicale.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(12); 52.407.

13

1924 ianuarie 25, Fontenay-aux-Roses. N. Iorga îi propune lui M. Beza achiziționarea volumului IV din *Cambridge Medieval History*.

École Roumaine en France
50, Rue des Chataigners
Fontenay-aux-Roses

25 ianuarie, 1924

Scumpe d-le Beza

Mai adaug o rugămintă.

Văd că s-a publicat volumul IV, consacrat Bizanțului și Balcanilor, din „Cambridge Medieval History”. Biblioteca Națională de aci nu-l are. Eu nu-l pot plăti; 60 de șilingi! Nu mi s-ar putea da pentru dare de seamă? Ori legația nu l-ar putea lua pentru Biblioteca Academiei, căreia i-aș trimite volumul?

Primește, te rog, cele mai bune salutări și mulțumiri.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26 (13); 52.408.

14

1924 februarie 6, Fontenay-aux-Roses. N. Iorga către M. Beza în legătură cu o traducere a sa.

École Roumaine en France
50, Rue des Chataigners
Fontenay-aux-Roses

6 februarie, 1924

Scumpe d-le Beza,

Mulțumesc, dar totuși zăbava fără termen nu-mi cade bine. Cu atât mai mult cu cât iar Iugoslavia anunțată, iar biata noastră Românie, nu. Și în volumul despre Franța sînt atîtea știri complimentare care nici nu mi s-a cerut și care vor lipsi, fără a mai pomeni că nu vom vedea nici o corectură — și ar fi așa de ușor să le am aici! — așa că nu știu măcar cum s-a făcut traducerea, oricum plină de nuanțe.

Scriu și d-lui Titulescu ca să-i cer intervenția pe lingă editor.

Primește, te rog, cele mai bune salutări amicale.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(14); 52.409.

15

1924 martie 26, <Ducurești>. N. Iorga protestează pe lingă M. Beza pentru denaturarea traducerii manuscrisului său în limba engleză.

26 martie 1924

Scumpe d-le Beza,

Cartea e un intolerabil scandal.

Manuscrisul nu l-am dat pentru informația unui altuia. Introducîndu-l pe acesta, mi-au luat textul contaminîndu-l ici și colo cu lucruri de aiurea, în același timp cînd afirmă că eu am o oarecare parte numai la capitolele I și II. Pretutîndeni țara e înjosită, iar ce se spune în prefață despre originea noastră nesigură și viitorul nostru problematic e o insultă pentru noi.

Legafia Angliei nu vrea să intervină. Am vorbit cu d. Duca și cred că voiu fi silit a face un proces pentru abuz de încredere.

E regretabil, dar această batjocură n-o pot răbda.

Primește, te rog, cele mai bune salutări amicale.

N. Iorga

Bibl. Acad., vol. CDLXXIX, S 26(15)? 52. 410.

16

1925 noiembrie 12, (București). N. Iorga către M. Beza privind o nouă colaborare a sa la *Enciclopedia Britanică*.

12 noiembrie 1925

Scumpe d-le Beza

Nu mă pricep de loc la circeli. E foarte onorabil să colaborez la „Enciclopedia Britanică” dar nu vreau să înșel speranțele nimănu.

Deci iată ce am făcut, căci „a scrie din nou” nu mă pricep cum aș face-o. Retrimet articolul cel vechi cu prescurtări. Dacă mai e de tăiat, ca să fie loc de alți colaboratori, bine. În orice caz să mi se spuie exact cît se cere pentru continuarea de la 1920. Încă odată, această bucătărie mă refutează și cu anglo-saxonii d-tale nu mă înțeleg ușor, adesea chiar de loc.

Te felicit pentru succesul cărții ¹ care-l meritiă pe deplin, și-ți urez și alte biruinți literare ...

Ai putea, foarte discret, să afli ce e cu traducerea *Istoriei Românilor* a mea, care s-a tipărit, dar a intîmpinat mari dificultăți?

Fă-o așa ca d. ... ² să nu se ofusce.

Primește, te rog, cele mai bune salutări.

N. Iorga

¹ N. Iorga se referă la romanul *Doda* a lui M. Beza, apărut în 1925, la Londra.

² Loc alb în text.

Bibl. Acad., Vol. CDLXXIX, S 26(16): 52.411.

17

1928 octombrie 22, Văleni de Munte. N. Iorga către M. Beza, exprimîndu-și opiniile în legătură cu *Enciclopedia Britanică*.

Văleni de Munte
22 octombrie, 1928

Scumpe d-le Beza,

Aș putea vorbi despre nedreapta rechemare la 18, cînd merg la București.

Pentru „Enciclopedie” am dat partea veche de mult și urmăresc pentru această ediție nouă. Te rog informează-te. Pentru rest, ce pot face? Și literatura e tratată prea arheologic de d. Gaster. Și, dă-mi voie, și adausul d-tale e cu mult prea neîndestulător.

Primește, te rog, cele mai bune salutări.

N. Iorga

Bibl. Acad., Vol. CDLXXIX, S 26 (17); 52.412

18

1929 aprilie 23, <București>. N. Iorga protestează pe lângă M. Beza pentru omiterea textului său din „Slavonic Review”.

23 <aprilie> 1929

Scumpe d-le Beza,

Mulțumesc pentru cartea trimeasă¹.

Ultimul număr din „Slavonic Review” nu aduce articolul meu. În această revistă, care a găsit loc pentru alte contribuții românești și care a ignorat până și „History of Roumania”² sînt, se vede, indezirabil, și mă întreb de ce m-au înscris între membrii cercului lor.

Cum știu la ideile exprimate acolo, fă, te rog, să mi se restituie micul meu studiu.

Primește, te rog, cele mai bune salutări.

N. Iorga

De ce nu se trimite la librării<le> din București, exemplare din „History of Roumania”. Eu n-am avut niciodată cele cuvenite mie.

¹ Este vorba de *Paganism in Romanian Folklore*, London, 1928.

Bibl. Acad., Vol. CDLXXIX, S 26(18); 52.413

II

19

1920 iunie 14, Londra. M. Beza îi propune lui N. Iorga colaborarea la o istorie a popoarelor europene.

Cromwell Place, S.W.7
Legation de Roumanie
Londra

24 iunie, 1920

Mult stimat Domnule Iorga,

V-am trimis o carte a mea¹ în englezește; nu știu dacă veți fi primit-o.

Lordul Gleichen e însărcinat de casa Hodder Stoughton cu publicarea unor cărți asupra popoarelor europene. Aceea despre România, temîndu-mă să nu cadă pe mîna vreunui amator, i-am spus să vă roage pe d-voastră s-o scrieți. Alături aci scrisoarea Lordului Gleichen, în această privință. Pe la sfîrșitul lui septembrie eu voi fi la București; dacă pînă atunci ați avea cumva gata manuscrisul, aș putea să-l iau cu mine la Londra.

Devotat

M. Beza

¹ *Papers on the Roumanian Peoples and Literature*, Londra, 1920.

Bibl. Acad., Vol. 286. nr. 53.

20

1921 ianuarie 6, Londra. M. Beza îi anunță pe N. Iorga de trimiterea drepturilor de autor.

Cromwell Place, S.W.7

6 ianuarie 1921

Mult stimat domnule Iorga,

Mi-a spus Ciotori că sînteți la Paris și mă grăbesc a vă răspunde. Am la mine cecul de 105 (una sută și cinci) lire engleze.

Cum nu e cineva căruia să-i încredințez banii, aş putea să vă trimit întreaga sumă prin bancă, dar atunci veți încasa echivalentul în bani *franjuzești*. Dacă vroiți, vă trimit parte din sumă prin bancă și restul în lire englezești vi-l aduc eu la București pe la sfârșitul acestei luni. Telegraftați-mi un cuvânt. Sărutări de mină Doamnei Iorga.

Devotat

M. Beza

Bibl. Acad., Vol. 290, nr. 69.

21

1921 octombrie 12, Londra. M. Beza către N. Iorga informându-l despre drepturile de autor și alăturind un program al conferințelor sale.

Roumanian Legation
4, Cromwell Place, S.W.7
Western 3158

12 octombrie 1921

Mult stimat domnule Iorga,

Am tot așteptat să mi se trimită cecul. N-am primit încă nimic. Se vede că nu și-au făcut încă socotelile d-nii de la „Encyclopedia Britanică”.

Am întrebat astăzi la telefon pe secretar asupra sumei ce vi se cuvine; mi s-a răspuns: 24 (douăzeci și patru) lire engleze. Cum cecul de la „Encyclopedia” are să mai întirzie, v-am trimis de la mine această sumă prin Bank of Roumania Ltd., rămânind să mă socotesc apoi cu Enciclopedia Britanică.

Alătur aici un program de la Universitatea din Londra cu cele două conferințe, pe care le țin în acest trimestru.

Devotat

M. Beza

Bibl. Acad., Vol. 291, nr. 113.

22

1922 februarie 6. <Londra>. Marcu Beza către N. Iorga în legătură cu drepturile de autor și viitoarele colaborări.

6 februarie, 1922

Mult stimat domnule Iorga,

Alătur aci un cec de 24 de la Dent. L-am rugat să facă socoteala și pe 1920—1922.

Ziarul „Manchester Guardian” pregătește o serie de suplimente așa-zise de reconstrucție economică. Cu cel privitor la România e însărcinat d. David Mitrany, care a plecat alaltăieri în țară. Ținând seama de vaza acestui ziar și de faptul că suplimentele sînt puse sub direcția lui Keynes, am spus d-lui Mitrany să vie să vă ceară sfatul.

Am aprobat în totul frumosul articol al d-voastră din „Universul”, cu privire la rostul cultului al diplomației noastre. În acest sens eu am lucrat dintr-un început, ceea ce nu de puține ori mi-a atras ura celorlalți. Alătur o carte să vedeți conferințele mele pe februarie.

Sărutări de mină d-nei Iorga.

Devotat

M. Beza

Bibl. Acad., Vol. 305., nr. 114.

23

1923 martie 17, Londra. M. Beza îi adresează lui N. Iorga invitația pentru congresul PEN-Clubului, dându-i unele detalii.

Cromwell Place, S.W.

17 martie 1923

Legețiunea Regală a României
Londra

Mult stimate domnule Iorga,

Vă mulțumesc din suflet pentru cărțile trimise de la Paris. N-am răspuns îndată, fiindcă așteptam să prezint întâi scrisoarea d-voastră Clubului Scriitorilor englezi. În plină ședință am citit-o eu însumi și a făcut o foarte frumoasă impresie.

Acum alătur aci o scrisoare de mulțumire, care-i totodată și o invitație din partea Clubului, iscălită de cunoscutul scriitor și dramaturg John Galsworthy.

Serbarea e fixată pentru zilele de 1—3 mai și vor veni între alții Romain Rolland, Schnitzler, Blasco Ibañez și reprezentanți din mai toate țările occidentale, precum și din America. Fiind în comitetul de organizare, țin ca pentru binele și prestigiul culturii românești să vină și de la noi 2—3 scriitori și înaintea tuturor d-voastră.

Comitetul vă pune la dispoziție suma de 20, numai pentru călătorie dus și întors, și veți avea întreaga găzduire la Londra. Trebuie să adaug că la recepția ce se dă pentru delegații străini vor lua parte toți directorii gazetelor mari londoneze, precum și personalitățile cu vază din lumea artelor și științei.

Vă rog să-mi răspundeți un cuvânt cât de curind. Astăzi scriu și d-lui Brătescu-Voinești în aceeași chestiune. Sărutări de mină d-nei Iorga.

Devotat

M. Beza

Bibl. Acad., Vol. 306, nr. 102.

24

1923 aprilie 23, Londra. M. Beza încearcă să-l convingă pe N. Iorga să participe la congresul PEN-Clubului.

Cromwell Place S.W.
Legețiunea Regală a României
Londra

23 aprilie, 1923

Mult stimat d-le Iorga,

Citirea unor nume, ca Zenguill, Hauptmann și Wells puse alături, v-a făcut să dați o interpretare *absolut greșită* întrunirii de la Londra. PEN nu are caracter politic; dimpotrivă, s-ar putea zice că este hotărât antipolitic. Spre a evita însă orice umbră de considerație politică nu s-a invitat la recepție nici un ambasador și nici un om politic. S-a evitat chiar și întrebuintarea de steaguri la mesele diferitelor naționalități. Clubul PEN are un centru la Paris și, pe lângă R. Rolland, vor veni delegați francezi. Vor participa scriitori ca Goss, Bennet, Murray etc., cari sînt francezi prin sentimente. La parte activă și directoarea „Institutului francez” din Londra, de asemeni vin delegați din Belgia.

Vă rog să nu aveți nici o bănuială asupra caracterului strict literar al întrunirii. Aveți încredere în cuvîntul meu; nu v-aș fi îndemnat cu nici un preț acolo unde n-aș fi sigur că este spre cînstea d-voastră și a țării noastre să fiți de față.

Ministrul este la Geneva. Dar am rînduit înaintea plecării să fiți găzduit la d-lui acasă. Iar pentru cheltuielile de călătorie, am să vă înaintez suma de 20 (douăzeci de lire). Am trimis aceeași sumă și d-lui Brătescu-Voinești să vină din București.

Devotat

M. Beza

Bibl. Acad., Vol. 307, nr. 48.

25

1923 septembrie 7, Londra. M. Beza anunță pe N. Iorga despre expedierea unor lucrări ale sale, publicate la Londra.

Cromwell Place, S.W.
 Legațiunea Regală a României
 Londra

7 septembrie, 1923

Mult stimat domnule Iorga,

Am avut prilejul să mai vorbesc cu Lordul Gleichen. În sfârșit după multe greutăți s-a putut înțelege cu o editură M-esrs Hodder and Stoughton, cari au și anunțat apariția volumelor; se așteaptă până înainte de Crăciun.

Titulescu lipsește din Londra. Eu voi fi la București pe la sfârșitul acestei luni, gîndesc să țin o serie de conferințe, cu subiectul:

„Românii englezi de astăzi”.

Vă trimit aci un volum al meu de curînd apărut: „Romantismul englez”, precum și o publicație asupra României: „Peoples of all Nations”. Articolele de aci au fost scrise de două prietene ale mele cărora le-am înlesnit sarcina prin procurarea de izvoare și fotografii.

Sărutări de mină d-nei Iorga.

Devotat

M. Beza

Bibl. Acad., Vol. 307, nr. 101.

Un document inedit despre Vasile Alecsandri

Imprevizibilă în noi date și fapte, este citeodată arhiva. Atunci cînd te aștepti mai puțin, ai ocazia să descoperi încă o informație care, coroborată cu altele, vine să întregască o epocă, un moment din istoria și cultura patriei. Așa este și cazul de față, cînd, printr-o achiziție făcută în anul 1977, martie 30, de la Victoria Popovici, probabil rudă cu familia compozitorului Vasile Popovici din Vărzești (Bucovina), cunoscut pentru lucrările sale corale de inspirație folclorică, Direcția Generală a Arhivelor Statului a intrat în posesia unui manuscris al lui Iraclie Porumbescu, preot în comuna Trătăușul-Nou, tatăl lui Ciprian Porumbescu, scris în 1890, luna octombrie, cu ocazia morții lui Vasile Alecsandri și pe care l-a intitulat „Amintiri despre Vasile Alecsandri din timpul proscripțiunii sale în anul 1848 în Bucovina”.

Pe un număr de mai multe pagini, autorul, pe atunci student la Teologie în Cernăuți, „deșteptat întrucitva de spiritul anului 1848 cu sorgintea-i în Paris”, după cum își aminteste, a cunoscut o serie de tineri revoluționari români, printre care Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și fratele său, frații Petrache și Vasile Cazimir, Costache Negri, D. Rola, frații Rosetti, frații Sion, D. Ralet, Epureanu, Romalo și alții, în total 50 de tineri moldoveni, surghiuși de vodă M. Sturza, ca urmare a revoluției din 1848 din Moldova.

Aceste „Amintiri” sînt, pe de o parte, interesante din punctul de vedere al vieții de zi cu zi, pe care au petrecut-o tinerii revoluționari moldoveni exilați sau fugiți la Cernăuți, întîlnirile și legăturile strînse cu